

**prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci,
predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni
urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs***

ŽIVOTNA SREDINA-NAČELA ZAŠTITE

U sprovođenju politike zaštite životne sredine, polazi se od stanovišta da je zdrava životna sredina pretpostavka zdravlja i budućnosti našeg stanovništva, kao i uslov ekonomskog napretka i poboljšanja životnog standarda društva u cjelini. U načela zaštite životne sredine spadaju:

- Načelo održivog razvoja,
- Načelo predostrožnosti i prevencije,
- Načelo zamjene,
- Načelo integracije,
- Načelo saradnje i podjele odgovornosti,
- Učešće javnosti i pristup informacijama i
- Načelo “zagađivač plaća”.

Načelo održivog razvoja

Iako u literaturi, domaćoj i stranoj, koja se bavi održivim razvojem postoji više definicija šta se to pod ovim pojmom i procesom podrazumijeva, ovdje ćemo izdvojiti definiciju koja je data u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja Republike Srpske, gdje se održivi razvoj definiše kao dugoročni koncept koji podrazumijeva stalni ekonomski rast koji, osim ekonomske efikasnosti, tehnološkog napetka, više čistijih tehnologija, inovativnosti cijelog društva i društveno odgovornog poslovanja, obezbjeđuje smanjenje siromaštva, dugoročno bolje korišćenje resursa, unapređenje zdravstvenih uslova i kvaliteta života i smanjenje zagađenja na nivo koji mogu da izdrže činioci životne sredine, sprečavanje novih zagađenja i očuvanje biodiverziteta. Međutim, ova definicija održivog razvoja umnogome proširuje originalno shvatanje održivog razvoja. Najčešće navođena definicija, koja je uspjela da izbjege ovakve zamke, jeste definicija koja je data u knjizi “Naša zajednička budućnost”(Our Common Future), nastaloj kao izvještaj Svjetske komisije za životnu sredinu i razvoj iz 1987. godine. Po toj definiciji, održivi razvoj je razvoj

koji izlazi u susret potrebama današnjice, a da ne ugrožava sposobnost budućih generacija da zadovolje svoje sopstvene potrebe. Ovo se može prihvatiti kao zvanična definicija održivog razvoja, iako postoje, mnoga različita tumačenja šta je to održivi razvoj i na šta se on zapravo odnosi. Održivost životne sredine podrazumijeva očuvnje prirodnog blaga. Potrebno je voditi računa da stepen potrošnje obnovljivih materijala, vodenih i energetske resursa, ne prevazilazi okvire u kojima prirodni sistemi mogu to nadomjestiti, te da stepen potrošnje ne obnovljivih resursa ne prevazilazi okvir prema kojem se održivi obnovljivi resursi zamjenjuju. Održivost životne sredine takođe podrazumijeva da stepen zagađujućih materijala koje se emituju ne prevazilazi mogućnosti vazduha, vode, zemljišta da ih apsorbiraju i preradi. Održivost životne sredine podrazumijeva stalno očuvanje biološke raznolikosti, ljudskog zdravlja, te kvaliteta vazduha, vode i zemljišta prema standardima koji su uvijek dovoljni za život i blagostanje ljudi, kao i flore i faune.

Načelo predostrožnosti i prevencije

Kada prijeti opasnost od stvarne i nepopravljive štete po životnu sredinu, nedostatak potpune naučne ispitivosti ne može se koristiti kao razlog za odgađanje preduzimanja nužnih mjera da bi se spriječila dalja šteta po životnu sredinu. Korišćenje prirodnih resursa životne sredine se organizuje i obnavlja na takav način da: rezultira najnižim mogućim stepenom opterećenja i korišćenja životne sredine, sprečava zagađivanje životne sredine, sprečava štetu po životnu sredinu. Pri korišćenju prirodnih resursa životne sredine mora se poštovati načelo predostrožnosti tj. pažljivo upravljati i ekonomično koristiti komponente životne sredine; osim toga, i proizvodnja otpada mora se svesti na najmanju moguću mjeru, uz primjenu reciklaže nastalog otpada, odnosno ponovnog korišćenja prirodnih i vještačkih materijala. U cilju prevencije, primjenjuju se najbolje raspoložive tehnologije prilikom korišćenja prirodnih resursa životne sredine. Korisnik životne sredine koji izaziva opasnost po životnu sredinu, ili uzrokuje štetu po životnu sredinu, dužan je odmah obustaviti radnju koja predstavlja opasnost ili uzrokuje štetu. Ukoliko je šteta nastala kao rezultat djelatnosti korisnika životne sredine, onda je korisnik dužan da ukloni i popravi štetu koja je nastala u životnoj sredini.

Načelo zamjene

Svaku djelatnost koja bi mogla imati štetne posljedice po životnu sredinu potrebno je zamijeniti drugom djelatnošću koja predstavlja znatno manji rizik od opasnosti, čak i u slučaju da su troškovi takve djelatnosti veći od vrijednosti koje treba zaštititi. Zagađivanje životne sredine treba ograničiti na izvoru, na način propisan prethodnim stavom. (

Načelo integracije

Visok nivo zaštite životne sredine i poboljšanje kvaliteta životne sredine su zahtjevi koji moraju biti sastavni dio svih politika koje imaju za cilj unapređenje životne sredine, a koji se osiguravaju u skladu sa načelom održivog razvoja. Svrha načela integracije je da se spriječi ili svede na najmanju moguću mjeru rizik od štete po životnu sredinu u cjelini. Ovaj pristup podrazumijeva životnu sredinu kao integralnu cjelinu na taj način što uzima u obzir učinak supstanci ili djelatnosti na sve komponente životne sredine (vazduh, vodu, zemljište), i žive organizme (uključujući ljude) u okviru tih komponenti, baštinu kulturnih i estetskih vrijednosti. Važni aspekti integralnog pristupa obuhvataju:

- uzimanje u obzir cijelog životnog ciklusa supstanci i proizvoda;
- predviđanje posljedica u svim komponentama životne sredine kao rezultata djelovanja supstanci i djelatnosti (postojećih i novih), uzimajući u obzir i sve komponente životne sredine, te načine izlaganja i djelovanja kroz životnu sredinu;
- svođenje proizvodnje, količine i štetnosti otpada na najmanju moguću mjeru;
- primjenjivanje opštih metoda, kao što je procjena rizika, za procjenjivanje i poređenje problema u životnoj sredini i
- primjenu svih mogućih mjera u odnosu na posljedice, poput kvalitativnih ciljeva zaštite životne sredine i mjera koje su usmjeravane na izvore, kada su u pitanju emisije.

Načelo saradnje i podjele odgovornosti

Cilj održivog razvoja može se postići samo kroz usaglašeno zajedničko djelovanje relevantnih učesnika koji su dužni da kroz zajednički rad sa organima Republike, organima uprave jedinica lokalne samouprave, fizičkim i pravnim licima i drugim institucijama ostvaruju saradnju u cilju zaštite životne sredine na osnovu podjele odgovornosti. Pravo na saradnju i obaveza saradnje odnosi se na sve faze postizanja

određenih ciljeva zaštite životne sredine. Sprovođenje interesa vezanih za životnu sredinu podstiče se međuentitetskom saradnjom, bilateralnim ili multilateralnim međunarodnim sporazumima o zaštiti životne sredine i drugim sporazumima o saradnji, kao i pružanjem informacija i podrške u vezi sa zaštitom životne sredine, a posebno u odnosima sa susjednim državama.

Učešće javnosti i pristup informacijama

Učešće javnosti u procesu donošenja odluka u oblasti zaštite životne sredine u Republici Srpskoj je od ključnog značaja za očuvanje osnovnih načela održivog razvoja i sprečavanja neodgovornog ponašanja vlasti, pojedinaca i kompanija prema sredini u kojoj živimo. U praksi mali broj investitora se trudi da javnost upozna sa detaljima o projektima na kojima radi, a kamoli da sazna mišljenje javnosti o tome. Institucije koje su odgovorne za izradu studija o procjeni uticaja na životnu sredinu ne žele da troše vrijeme i novčana sredstva potrebna za adekvatno informisanje javnosti. Svaki građanin i organizacija moraju imati odgovarajući pristup informacijama koje se odnose na životnu sredinu, a kojim raspolažu organi uprave, uključujući i informacije o opasnim materijama i djelatnostima u njihovim zajednicama, kao i mogućnost učešća u procesu donošenja odluka. Organi koji donose propise i nadležni organi koji se bave pitanjima zaštite životne sredine su dužni podsticati razvoj svijesti javnosti, kao i podsticati učešće javnosti u postupku donošenja propisa i odlučivanja, omogućavajući dostupnost informacija široj javnosti.

Načelo “zagađivač plaća”

Zagađivač plaća troškove kontrole i prevencije od zagađenja bez obzira da li su troškovi rezultat nametanja obaveze zbog emisija zagađenja, ili odgovarajući ekonomski mehanizmi, ili obaveza proizišla iz propisa o smanjivanju zagađenosti životne sredine. Korisnik životne sredine je odgovoran za svoje djelatnosti koje imaju uticaja na životnu sredinu. Razvijanje kompetitivnog tržišnog principa poslovanja, usvajajući zahtjeve EU u pogledu zaštite životne sredine i primjene principa “zagađivač plaća”. Organizovana edukacija i finansijske subvencije za primjenu “environmental friendly” tehnologija. Sprečavanje zagađenja na izvoru, suprotno dosadašnjoj praksi saniranja zagađenja. Smanjiti učešće Republike i

povećati finansijsko učešće privatnog sektora u finansiranju projekata u oblasti zaštite životne sredine.